

УДК 330.34:338

DOI: 10.35340/2308-104X.2020.88-3-08

**ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ
ЕФЕКТИВНОСТІ
ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

**FACTOR ANALYSIS OF THE
EFFICIENCY OF BALANCED
DEVELOPMENT OF THE
NATIONAL ECONOMY OF
UKRAINE**

БЄЛЯКОВА О. В.,
кандидат економічних наук,
доцент, Азовський морський
інститут Національного
університету «Одеська морська
академія»

BELYAKOVA O.,
PhD in Economic Sciences,
Associate Professor, Azov Maritime
Institute National University
“Odesa Maritime Academy”

В роботі досліджено окремі фактори та їх групи щодо їх впливу на ефективність довгострокового збалансованого розвитку національної економічної системи України. Запропоновано індексний метод оцінки ефективності впливу факторів розвитку на стан різномасштабних економічних систем, надано сучасну інтерпретацію ефективності управління збалансованим розвитком, встановлено фактори, що впливають на зміну не лише кількісних, але й якісних показників економіко-господарської діяльності сучасних різнорівневих економічних систем.

Ключові слова: збалансований розвиток, фактори, ефективність, національна економіка, економічна система, оцінка, аналіз.

В работе исследованы отдельные факторы и их группы относительно их влияния на эффективность долгосрочного сбалансированного развития национальной экономической системы Украины. Предложено индексный метод оценки эффективности влияния факторов развития на состояние разномасштабных экономических систем, предоставлено современную интерпретацию эффективности управления сбалансированным развитием, установлены факторы, влияющие на изменение не только количественных, но и качественных показателей экономико-хозяйственной деятельности современных разноуровневых экономических систем.

Ключевые слова: сбалансированное развитие, факторы, эффективность, национальная экономика, экономическая система, оценка, анализ.

The paper examines individual factors and their groups regarding their impact on the effectiveness of long-term balanced development of the national economic system of Ukraine. The proposed index method of evaluation of effectiveness factors development as multi-scale economic systems provided a modern interpretation of the effectiveness of the management of balanced development, the factors affecting the change is not only quantitative but also qualitative indicators of the economic activity of the modern multi-level economic systems.

Keywords: balanced development, factors, efficiency, national economy,

economic system, assessment, analysis.

Постановка проблеми. Принципове нове ставлення до України у світовому геополітичному просторі яке проявляється після Революції гідності, потребує відповідної адекватної реакції зі сторони вітчизняного істеблішменту.

Відповідь світовій спільноті перш за все проявляється в сталому ефективному розвитку національної економіки, який, в свою чергу, забезпечується низкою факторів, які саме й забезпечують ефективність й збалансованість розвитку вітчизняної економіки в стратегічній перспективі.

Завдання забезпечення збалансованого довгострокового розвитку може бути реалізоване лише за умов постійного моніторингу, або постійному аналізі й оцінці факторів забезпечення такого розвитку та оцінці ефективності функціонування цих факторів в масштабах національної економічної системи України.

Варто враховувати також і те, що в цих умовах підвищуються вимоги до визначення пріоритетів державної підтримки й ефективності реалізації механізмів державного управління національним господарством [2].

Технократичні оцінки, що донедавна були ведучими у визначенні пріоритетів довгострокового розвитку, уже не можуть вважатися достатніми за сучасних умов трансформаційної економіки [1].

Для забезпечення ефективного розвитку різномасштабним економічним системам необхідно враховувати не суто економічні цілі, адаптовані до умов ринку, і такі критерії як:

- платоспроможний попит на продукцію підприємств і перспективи його розширення й росту;
- наявність сприятливих умов для одержання конкурентних переваг;
- прибутковість господарювання, що зможе забезпечити можливість самофінансування розширеного відтворення й поліпшення його якісних параметрів;
- можливість використання мультиплікаційного ефекту, пов'язаного з розвитком пріоритетного виробництва, тобто його позитивний вплив на інші виробництва й сфери діяльності.

Формування вигідних умов для кожного регіону дуже специфічне. Секрет економічного успіху не може бути пояснений тільки лише високотехнологічною орієнтацією його виробничої структури. Успіх може бути обумовлений швидким поширенням інновацій на всі сегменти національної економіки, починаючи з постачальників. Ріст відбувається за рахунок підвищення рівня ефективності використання усіх виробничих факторів, отже проблематика, що розглядається в даній статті є досить своєчасною та актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане дослідження проведене в рамках реалізації планів науково-дослідної роботи, що фінансується за рахунок коштів державного бюджету Донецького державного університету управління й Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Зацікавленість зазначеною проблематикою проявляється зі сторони провідних вітчизняних вчених, що ведуть науковий пошук в напрямках державного управління довгостроковим збалансованим розвитком національної

економіки, оцінки ефективності такого розвитку, факторному аналізі макроекономічних показників, тощо.

Наукові доробки С. Марової [2], А.Новака [3], Ж. Семчук [4], Д. Солохи [2; 4], В. Токаревої [2], І. Штулер [6], Л. Янковської [4] сформували теоретико-методологічну базу нашого дослідження.

Мета статті полягає в розробці методології факторного аналізу ефективності довгострокового збалансованого розвитку національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри різке збільшення уваги до виміру ефективності управління довгостроковим збалансованим розвитком, як одного з елементів розроблювальних програм такого розвитку, промислове підприємство, як базова складова національного господарства, в умовах ринку в першу чергу прагне до підвищення норми прибутку.

Так, К. Тор [7] пише, що управлінці приймають рішення тільки на основі інформації, що прив'язана до прибутку. І не слід думати, що сталося щось із прибутком як основною мірою ефективності. Але в умовах інфляції прибуток не є надійним орієнтиром стійкості фірми в довгостроковій стратегічній перспективі.

Продуктивні міри дозволяють аналізувати стан справ із виправленням на інфляцію. Задача полягає в тім, щоб прив'язати ефективність довгострокового збалансованого розвитку до прибутку. Звідси випливає, що орієнтація на ріст не є принципово новою формою управління виробництвом, а, скоріше, відбиває зсув акцентів з оцінки поточного стану фірми на оцінку стану в перспективі, що характеризується технологічним і організаційним станом підприємства стосовно конкурентів, а кількісно виражається показниками ефективності й продуктивності праці.

В міру посилення конкуренції не тільки норма прибутку сьогодні, але можливість вижити завтра – така ж першорядна задача підприємства [4; 5]. Підприємства, що домагаються високих фінансових результатів за рахунок вдало сформованої кон'юнктури на ринку, не має райдужних перспектив, якщо воно не зуміє реально (тобто після дефляції витрат і результату) підвищити ефективність і продуктивність праці.

Таким чином, традиційну версію ефективності пропонується модифікувати в ефективність збалансованого розвитку як узагальнюючу категорію функціонування економічної системи (рис. 1).

Основною задачею на рівні первинної економічної системи – підприємства, стає виділення серед факторів, що впливають на зміну прибутку, контрольованих і неконтрольованих, які можна тільки враховувати у своїй діяльності, тобто розкладання фінансового результату діяльності на дві взаємозалежні й взаємодоповнюючі складові;

одна з яких залежить від внутрішніх організаційно-технологічних зусиль, визначаючи фактори, що впливають на загальну ефективність для наступної розробки програм довгострокового збалансованого розвитку;

друга – від конкретних ринкових зусиль, тобто цін на продукцію і на сировину, матеріали й інші компоненти витрат.

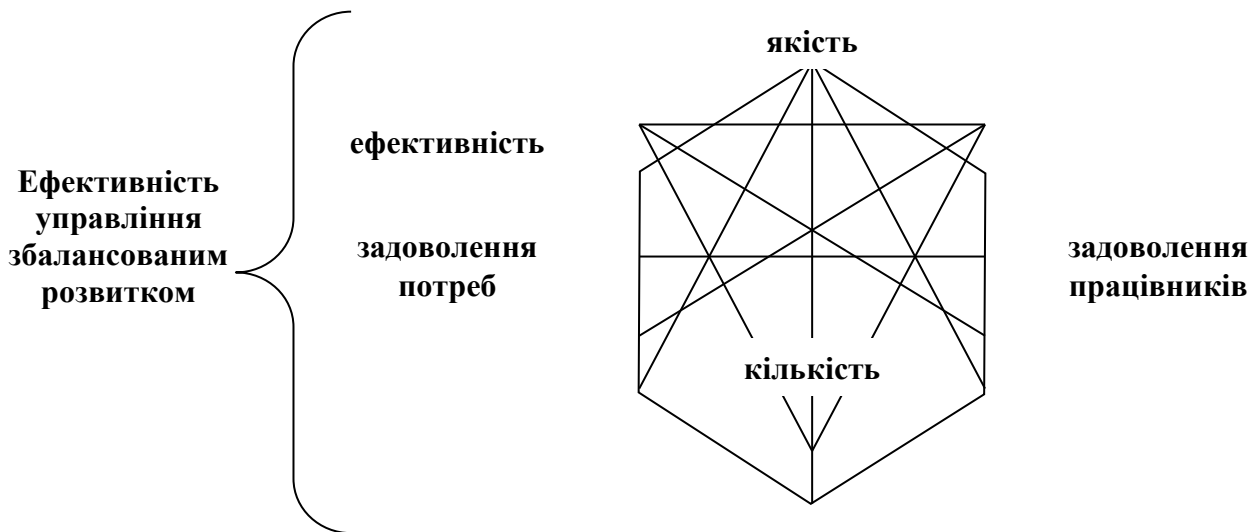

Рис. 1. Ефективність управління збалансованим розвитком

При цьому, звичайно, не слід випускати з виду, що ефективність і стійкість на ринку – фактори, досить тісно пов'язані: економічна система, що має середню ефективність, а не більшу, ніж в інших, знаходиться в постійній залежності від ринку, ефективне управління довгостроковим збалансованим розвитком знижує цю залежність.

Співвідношення між основними показниками ефективності впливає зі значенневого факторного співвідношення, представленого на рис. 2.

Рис. 2. Фактори, що впливають на зміну якісних показників діяльності економічної системи

У розгорнутій індексній формі це можна представити в такий спосіб:

$$\begin{array}{ll} I_q \times I_p = I_{pq} & I_q / I_z = I_e \\ I_z \times I_c = I_{zc} & I_p / I_c = I_{rec} \\ I_e \times I_{rec} = I_r & I_{pq} / I_{zc} = I_r \end{array}$$

- I_q - індекс фізичного обсягу зробленої продукції;
 I_p - індекс цін;
 I_{pq} - вартісний індекс виробництва;
 I_z - індекс фізичного обсягу витрат;
 I_c - індекс собівартості одиниці витрат;
 I_{zc} - вартісний індекс витрат;
 I_e - індекс ефективності розвитку;
 I_{rec} - індекс випередження росту цін на продукцію щодо собівартості витрат (індекс цінового випередження);
 I_r - індекс рентабельності або фінансової продуктивності.

При побудові пропонованих моделей багатofакторних показників ефективності довгострокового збалансованого розвитку, найбільш складною проблемою є вимір витрат основного капіталу.

У даній моделі пропонується використовувати підхід, при якому дохідний компонент розглядається як частина витрат на притягнутий капітал: у знаменник, поряд із платою за кредит і амортизаційні відрахування, входить як фактор нормального (стандартного) прибутку для даної виробничої чи одиниці фактичний прибуток у базовому періоді.

Якщо використовується останній, то в базовому періоді випуск дорівнює витратам, ніякої прибутковості немає. Якщо використовується нормальний прибуток, тоді може бути деяке розходження між фактичним випуском і витратами (прибуток понад стандарт, чи економічний прибуток).

За два періоди при такому підході з'явиться залишок. Розходження між цими залишками полягає в тім, що за початок відліку приймається прибутковість підприємства, що має середню норму прибутку для даної галузі, накопичення якого в свою чергу забезпечить стійке економічне зростання в довгостроковому періоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запропонована модель факторного аналізу ефективності збалансованого розвитку національної економіки в довгостроковій перспективі дає багатий простір для статистичного аналізу ефективності розвитку економічних систем різного рівня: у всякому разі, можна розрахувати відносні й абсолютні втрати й придбання в прибутковості в цілому, викликаною зміною продуктивності праці (внутрішні організаційно-технологічні фактори), а також зовнішніми ціновими впливами, ринковими трансформаціями з притаманними їм ризиками та невизначеністю.

Необхідно відзначити, що на практиці далеко не завжди економічна система володіє інформацією про ціни на усі види продукції (так само як і на усі види витрат) у звітному й базисному періодах.

Тому при великих наборах товарів часі усього здійснюється операція

дефлятування реального вартісного випуску за допомогою індексу цін, розрахованого по вибірці товарів-представників. Якщо вибірка зроблена належним чином, то обидва методи дадуть однаковий результат.

Подальші дослідження слід сконцентрувати на апробації запропонованої методики оцінки ефективності довгострокового збалансованого розвитку за окремими факторами та їх групами з урахуванням фактичних результатів діяльності різномасштабних економічних систем.

Література:

1. Зотов В. В., Пресняков В. Ф. Фирма как экономическое явление и институт общества. Экономика и математические методы. 1995. Т. 31. С. 36–37.

2. Марова С. Ф., Токарева В. І., Солоха Д. В. Дослідження умов адаптації концептів державного управління розвитком регіональних інноваційних структур розвинених країн в Україні. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління*. Серія «Державне управління», 1(86). Маріуполь: ДонДУУ, 2020. С. 33-60.

3. Новак А. Я. Як підняти українську економіку: монографія. Вид. 5-те, доп. К.: ТОВ «Інпрес», 2015. 432 с.

4. Solokha D., Yankovska L., Semchuk Zh. And others. Managing the strategic potential of integrated regional development: Monograph. Edited by Dmytro Solokha. Podgayska, Slovakia: European Institute off urther education, 2020. 306 p.

5. Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 року URL:[https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske obgovorennya/2018/10/22/innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske_obgovorennya/2018/10/22/innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf).

6. Штулер І. Ю. Стабілізація економіки України: інноваційний підхід. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 23. № 1. С. 106–110.

7. Экономическая теория / под ред. В. Д. Кашаева. 6-е изд. М.: Гуманитарно-издательский центр ВЛАДОС, 2000. 640 с.

References:

1. Zotov V. V., Presnjakov V. F. Firma kak jekonomicheskoe javlenie i institut obshhestva. Jekonomika i matematicheskie metody. 1995. T. 31. S. 36–37.

2. Marova S. F., Tokareva V. I., Solokha D. V. Doslidzhennia umov adaptatsii kontseptiv derzhavnoho upravlinnia rozvytkom rehionalnykh innovatsiinykh struktur rozvynenykh krain v Ukraini. Menedzher. Visnyk Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnia. Seriiia «Derzhavne upravlinnia», 1(86). Mariupol: DonDUU, 2020. S. 33-60.

3. Novak A. Ya. Yak pidniaty ukrainsku ekonomiku: monohrafiia. Vyd. 5-te, dop. K.: TOV «Inpres», 2015. 432 s.

4. Solokha D., Yankovska L., Semchuk Zh. And others. Managing the strategic potential of integrated regional development: Monograph. Edited by Dmytro Solokha. Podgayska, Slovakia: European Institute off urther education, 2020. 306 p.

5. Stratehiiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku URL:[https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske obgovorennya/2018/10/22/innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske_obgovorennya/2018/10/22/innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf).

6. Shtuler I. Yu. Stabilizatsiia ekonomiky Ukrainy: innovatsiinyi pidkhid. Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats. Ternopil'skyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. Ternopil: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu «Ekonomichna dumka», 2016. Tom 23. # 1. S. 106–110.

7. Jekonomicheskaja teoriija / pod red. V. D. Kashaeva. 6-e izd. M.: Gumanitarno-izdatel'skij centr VLADOS, 2000. 640 s.

The fundamentally new attitude to Ukraine in the world geopolitical space, which is manifested after the Revolution of Dignity, requires an appropriate adequate response from the domestic establishment.

The task of ensuring balanced long-term development can be realized only under conditions of constant monitoring, or constant analysis and assessment of factors to ensure such development and assessment of the effectiveness of these factors in the national economic system of Ukraine.

To ensure the effective development of large-scale economic systems, it is necessary to take into account non-purely economic goals adapted to market conditions, and such criteria as:

- effective demand for the products of enterprises and prospects for its expansion and growth;
- availability of favorable conditions for obtaining competitive advantages;
- profitability of management that will be able to provide an opportunity of self-financing of the expanded reproduction and improvement of its qualitative parameters;
- the possibility of using the multiplier effect associated with the development of priority production, ie its positive impact on other industries and areas of activity.

The formation of favorable conditions for each region is very specific. The secret of economic success cannot be explained only by the high-tech orientation of its production structure. Success can be driven by the rapid spread of innovation to all segments of the national economy, from suppliers. Growth occurs by increasing the level of efficiency of all production factors, so the issues discussed in this article are quite timely and relevant.

Despite the sharp increase in attention to measuring the effectiveness of long-term sustainable development management, as one of the elements of development programs for such development, the industrial enterprise, as a basic component of the national economy, in the market primarily seeks to increase profits.

Productive measures make it possible to analyze the state of affairs adjusted for inflation. The challenge is to tie the effectiveness of long-term sustainable development to profit. It follows that the focus on growth is not a fundamentally new form of production management, but rather reflects the shift of emphasis from assessing the current state of the firm to assessing the state in the future, characterized by technological and organizational condition of the company relative to competitors, and quantified by efficiency and productivity labor.

As competition intensifies, not only is the rate of return today, but the ability to survive tomorrow, is also a top priority for the company. Enterprises that achieve high

financial results due to a successful market situation do not have bright prospects if it fails to really (ie after deflation of costs and results) to increase efficiency and productivity.

Thus, the traditional version of efficiency is proposed to be modified into the efficiency of balanced development as a generalizing category of functioning of the economic system.

УДК 330.117:330.861

DOI: 10.35340/2308-104X.2020.88-3-09

**АНАЛІЗ СУЧАСНИХ
НЕОКЛАСИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ
ІНФОРМАЦІЙНО-ЗНАННЄВОЇ
ЕКОНОМІКИ В АСПЕКТІ ЗМІН
ВІДНОСИН КАПІТАЛІСТИЧНОЇ
ВЛАСНОСТІ**

ОВЕЧКІНА О. А.,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки
і підприємництва,
Східноукраїнський національний
університет імені
Володимира Даля

**ANALYSIS OF MODERN
NEOCLASSICAL CONCEPTS OF
INFORMATION-KNOWLEDGE
ECONOMY IN THE ASPECT OF
CHANGES IN THE
CAPITALISTIC PROPERTY
RELATIONS**

OVECHKINA O.,
PhD in Economics,
Associate Professor of the
Department of Economic
and Entrepreneurship, Volodymyr
Dahl East Ukrainian National
University

Наукове дослідження, основні матеріали якого наведені в даній статті, містить компаративний аналіз сучасних неоліберальних концепцій інформаційно-знаннєвої економіки. За результатами порівняння ключових ідей прихильників концепцій знань і «людини-самопідприємця» визначено наступне: обидві концепції заперечують власність робітника на інтелектуальну робочу силу; спростовують факти експлуатації самозайнятих працівників, визнають лише позитивні риси нових моделей дистанційної зайнятості. В статті розглянуто внутрішньо-системні умови, що призвели до зміни зв'язків факторів виробництва, й обумовили відповідні деформації інституціональної матриці капіталістичного суспільства зі збереженням старих і появою нових протиріч відносин власності. Показано, що з впровадженням на практиці ідей концепції «людини-самопідприємця» статус працівника не забезпечений соціальними гарантіями. Доведено, що при моделі дистанційної зайнятості контракти зовнішньо незалежних самопідприємців з великими замовниками виступають